

אני לא יכול להתפנות – עדות אישית על האובייקט / אמיר קלוגמן¹

“...המרחב שנותר עבור הסובייקט – במילים אחרות, האיווי – מסומל בסיטואציה זו על-ידי מה שנשטף ומורחק בתהליך. האיווי, ליטרלית, נשטף באסלה” (לאקאן, סמינר 8: העברה, עמ’ 204 באנגלית)^[1].

“האיווי בשלב זה כל-כך נשען על התביעה של האחר, כך שמה שהנזירותי תובע מהאחר בתביעה הנזירותית שלו לאהבה, הוא שהוא יורשה לעשות משהו...” (שם, עמ’ 216 אנגלית).

השנה העסיקה אותי בעיה אחת מרכזית, שלכאורה אינה קשורה באופן ישיר ללימודים ברשת: כיצד לפנות זמן בחיי. היום-יום שהיה מלא ועמוס ממילא (קליניקה, מרפאה) הפך להיות עמוס עוד יותר בשעה שבני נולד והפכתי לאב.

מצאתי את עצמי עם סימפטום חוזר, שאיני מוצא לו את התשובה – שוב ושוב אני מרגיש שאין זמן, שהלחץ גובר, שלא נשאר לי זמן לעצמי – לבהות, להרהר, לכתוב, להמציא המצאות. שוב ושוב המטלות רבות והפעילויות שאני מעורב בהן מתרבות. “אין לי זמן לשוטט”, ניסחתי, ואני זקוק לזמן שכזה.

בשעה שנושא זה היה מרכזי באנליזה, הייתה לי היתקלות רלוונטית דווקא בכותלי הרשת הלאקאניאנית. במסגרת קבוצת “מטווים”, שעורכת את הערבים המשותפים לתלמידים ומורים, מצאתי את עצמי פחות מעורב, לא מוצא פניות זמן לענות למיילים, להתייחס לרעיונות של החברים האחרים. מלכה, שאחראית על מטווים, לא וויתרה ופנתה אליי בהודעת עידוד/נזיפה קלה. פעם אחת הבטחתי ש”אני אשב על זה”. אחר-כך, כשכלו כל הקיצים, כתבתי למלכה:

“היי מלכה, אני ממש מצטער. אני לא מגיע לזה. פשוט מוצף מעבודה ומשפחה. הייתי רוצה להתפנות לזה אבל עדיין לא מוצא זמן.”

ומלכה ענתה:

“להתפנות’ נשמע כמו לשירותים...”

ההודעה הזו עצבנה אותי מאוד. “מה היא מפרשת לי?”, חשבתי. אבל, בדיעבד, זה כנראה היה בול. ראשית, כי אחרי ההודעה הזו פשוט ישבתי ועשיתי משהו לקראת מטווים. שנית, כי משהו מהחיבור שעשתה מלכה בעצם

¹ דברים שנכתבו לערב סיום שנת הלימודים ברשת הלאקאניאנית, 2017-2018.

קדם עור וגידים באנליזה באותו זמן, כשהצורך בזמן יצירתי, בזמן של שוטטות, זמן שאפשר לבזבז – העניין הזה מצא את חיבורו אל האובייקט האנאלי באנליזה.

יש רגעים כאלה, שהאיווי לדבר מה סתום, תקוע, כמו איננו. וזה קשור, לפחות בחוויה שלי, אל חוסר מקום. יש משהו שתופס מקום ואינו משאיר מקום לדברים אחרים. ומאותו דבר צריך להתפנות, כדי שיתעורר איווי לדברים אחרים. מה אנחנו מפנים בעצם כשאנחנו מבקשים להתפנות. בעברית המסמן הזה הוא דו-משמעי: "להתפנות" במובן של פינני זמן ו"להתפנות" במובן של התרוקנות בשירותים, להתפנות מהפסולת שמייצר גופנו. זו פסולת ש... איך לומר זאת... יש לנו יחס אינטימי אליה.

מאיזו פסולת הייתי צריך להתפנות על-מנת שיתעורר איווי לעשות במטווים ולעשות באזורים נוספים שבהם הייתה הרגשה של "אין-כוח". אולי עיסוק היתר במידת העניין שמגלים מורי ותלמידי הרשת ב"מטווים" – לכמה מהם באמת אכפת? כלומר, מה מידת הפופולריות. העיסוק הזה מאוד מכבה.

דבר אחד נוסף יכולתי לומר באנליזה ומחוצה לה – הרצון לעשות נכרך מהר מאוד עם התחושה שמישהו דורש שאעשה, שיש דדליין כלשהו, גם אם הוא רך. ואז התביעה של האחר הופכת להיות משהו שמכבה את האיווי. לאקאן מתאר את המתח הזה בדיוק בהתייחסו לאובייקט האנאלי. הוא אומר, שהשלב האנאלי, הכולל גם את הגמילה, הוא הרגע שבו האיווי קשור בצורה ההדוקה ביותר אל התביעה של האחר. זה הרגע, שכמו מלמד את הפעוט למסור משהו מעצמו על-מנת לעורר את הפידבק החיובי מצד האחר, כך שכפרדיגמה האיווי מקבל צורה של שאיפה למה שיספק את האחר – האיווי הוא איווי לאיווי של האחר.

"השלב האנאלי מאופיין על-ידי העובדה שהסובייקט מספק צורך רק במטרה לספק את האחר" (עמ' 203 באנגלית).

"זה ביחסים האנאליים שהאחר ככזה הופך להיות דומיננטי באמת" (עמ' 204 באנגלית).

כבר פרויד ב"שלוש מסות על התיאוריה של המיניות" מתייחס אל האובייקט האנאלי כמתנה:

"הצואה נחשבת בבירור כחלק ששייך לגוף הפעוט ומהווה את ה'מתנה' הראשונה, שהוצאתה יכולה להיחשב כצייתנותו של היצור הקטן לדרישות סביבתו, ומניעתה עלולה להתפרש כביטוי לסרבנות שלו." (עמ' 57).^[2]

הבעיה היא, שמיד לאחר מתן האובייקט-מתנה, מגיע גורלו המר של אותו אובייקט: הוא נשטף באסלה כפסולת, מורחק ומועלם. "האיווי נשטף לביוב" – כך לאקאן. וזאת, אני מוסיף, עד להתרוקנות הבאה. איך יכול להיות, שהדבר היקר ביותר, האיווי, הופך להיות הפסולת הדחוייה ביותר.

האם זה לא שיגעון, שמבקשים מהיצור האנושי להיפרד כל-כך מהר מהדבר שהכי יקר לו? התשובה עבורי, עם מה שאני קורא אצל לאקאן השנה, היא שזה באמת שיגעון, אבל שיגעון כזה שמאפשר את האיווי, שיגעון אנושי למדי.

בעקבות התייחסות לאובייקט האנאלי, לאקאן מסמן נקודה מרכזית בחקירת תנאי האיווי:

"כל עוד לא מיקמתם בנקודה זו את הקשר הבסיסי, הפונדמנטלי, של הסובייקט כאיווי עם האובייקט הדחוי ביותר, אני מבטיח לכם שלא עשיתם צעד גדול באנליזה של תנאי האיווי". (עמ' 204 באנגלית).^[3]

העיסוקים השונים שלי במסגרת הקהילה הלאקאניאנית – כאן ב"מטוויים", בהצגת מקרה בסמינר השדה הפרוידיאני, או בכתב-העת "פולמוס" – כל אלו עימתו אותי בדיוק עם פרידה חוזרת מאובייקטים, אובייקטים כתובים, שככל שאטעין אותם בערך ובמשמעות, בסופו של דבר, לאחר שהאחר יגיב להם כך או אחרת, גורלם יהיה להישטף באסלה.

אתה משקיע, עושה, נותן את מה שמצופה ממך, מקבל תגובה מהאחר, אך בסופו של דבר נותר ללא האובייקט, כי הוא כבר אינו בידיך מרגע שהוא נמסר לאחר, וללא תגובתו של האחר, שהדיה לרוב מתפוגגים די מהר.

מול האבסורד הזה הופעל מנגנון התאפקות, מנגנון עצירות – אני לא מתפנה. הפכתי למתנחל ומשהו התנחל בי. למרות רצוני לתת, זו דרך לעצור משהו במסירה, לא לתת בקלות, לשמור לעצמך.

אולם, התנועה הזו – של התאמצות לתת משהו ואז פרידה ממנו – היא תנועה הכרחית, כדי שהאיווי ימשיך לפעול. הדחף אינו כובש את האובייקט, אלא סובב סביבו.

העיסוק האחרון באובייקט האנאלי מסייע לי להבין קטע מתוך ספרה של קלאודיה אידן, "צדו האחר של הדימוי", שעד אותו זמן נותר בלתי ברור עבורי:

"התנועה הדחפית של 'הלוך ושוב' מוצגת בפנינו כמיוצגת על ידי המעברים בנטייתו של הפועל מצורתו הפעילה אל צורתו הסבילה, מסלול היוצר צמדים כמו למשל: לצפות-להיצפות, לאכול-להיאכל, לטרוף-להיטרף וכו'.

במילים אחרות, הלולאה מצטמצמת לנטיית הפועל וניתן לומר שבשל הצמצום לכאורה נשמטים מהלולאה במידה מסוימת הגוף ככזה, הגרייה שלו והאובייקט המוקף על ידי הלולאה. " (עמ' 22).^[4]

בתנועה הלך ושוב של הדחף האובייקט הופך להיות משני, העניין הוא התנועה עצמה. כך עם האובייקט האנאלי: יש חגיגה שלמה של תביעה ומילויה במסגרת היחס עם האחר, אך האובייקט שעורר את אותה חגיגה, שהוא למעשה חלק מהגוף – הוא נשמט ונעלם. אנחנו נשארים עם התנועה של הדחף, אך ללא הגוף.

זאת בדיוק הדרך לכונן את אובייקט a קטנה – אותו אובייקט שמהווה סיבה להמשיך בתנועה, אך הוא לא אף אחד מהאובייקטים הממשיים/המוחשיים.

העבודה במטווים אילצה אותי, לעיתים קרובות, להעביר רעיונות וחומרים במצב של עבודה, עדיין לא מגובשים, נאים, לא בשלים. להסכים לתת את מה שהוא אובייקט עם פגמים, שאולי יעורר דבר-שניים, אך גורלו, סביר להניח, להישטף בזרם.

ולכן לא יכולתי להתפנות.

אסיים בזיכרון ילדות: בבית הספר היסודי איתרע מזלי, או שלא, ואמי הייתה מחנכת באותו בית-ספר שבו למדתי. כשהייתי בכיתה א', באחד השיעורים, המורה קראה לי ללוח לכתוב את האות ת'. באתי ברוב התרגשות אל הלוח, מילאתי את המשימה כראוי וציירת ת' לתפארת על הלוח. הסתכלתי על התוצר שלי, וחשבתי: "אני כל-כך רוצה שאמא תראה ותהיה גאה בי, רגע לפני ש-הת' נמחקת מהלוח". באותו רגע דמעות הציפו את עיני. כמי שנהג לקבל על עצמו נורמות והתנהגות נאותה, יכולתי להבין שאמא אמנם קרובה מאוד, באחת הכיתות הסמוכות, אך לא תגיע עכשיו באמצע השיעור לראות את ה-ת' שלי. היה זה רגע של אובדן, של הכרה כואבת במה שקרוב אבל לא יכול לקרות. סביר להניח שה-ת' זכתה לתגובה חיובית מהמורה, אך מיד לאחר מכן נשטפה גם היא באסלה. אולי האובדן הזה היה מעין רגע שבו נרשם, שאת האובייקט אוכל למסור לא רק לאמא, אלא גם לשלל תחליפים. זה סימן את רגע ההחלפה.

היום אל ה-ת' נוספו עוד הרבה אותיות, ומי שיקרא או יאזין לא יסתפק באות אחת, עליו להביא משפטים ודפים שלמים. אבל ה-ת' היא תוצר, התוצר שלי – גלגול מטונימי של האובייקט האנאלי, המתנה שאני רוצה לתת, אבל במקביל קצת מאוכזב מהופעתה הקצרה בעולם.

אז ממה אני צריך להתפנות, מאיזו פסולת עליי להיפטר?

אולי מהסד הזה, של "מה יעשו עם התוצרים שלי?", "כיצד ינהגו בהם". להצליח קצת לכתוב ולמסור בלי לשאול שאלות על ההתקבלות. להסכים לכך שישתמשו בתוצר שלי ויזרקו, שישתמשו בי ויזרקו. מהסופר האהוב עליי למדתי שזו עמדה לא כל-כך גרועה. ויש לו הרבה איווי, לסופר שאני אוהב, אז אולי הוא צודק. היה זה ביום שישי אחד אחר-הצהריים, הטלפון צלצל, ועל הקו: "שלום אמיר, מדבר דויד גרוסמן, זה זמן טוב או שאני מפריע?". הוא טלפן אחרי ששלחתי אליו יומן קריאה שכתבתי כחלק מהתזה שלי לתואר שני על "אישה בורחת מבשורה"^[5], והוא ביקש להודות ולהגיב.

הוא אמר שהוא רואה מבעד להתייחסות לספרו את הצורך שלי לכתוב בעצמי, טקסט משלי. הוא ציטט את ויטגנשטיין עם הרעיון ש"יש סולמות שצריך לטפס עליהם כדי לזרוק אותם מיד לאחר הטיפוס". "אם שימשתי לך סולם שכזה", אמר לי גרוסמן, "אני מאוד שמח". הוא מיקם את עצמו כמי, או כמה, שמשתמשים בו וזורקים. עכשיו אני מבין, זו יכולת מאוד לא מובנת מאליה, למקם את התוצר שלך כזהב, אך בה בעת, ובאופן משלים – גם כחרא.

מראי מקום

Jacques Lacan, The Seminar Book VIII: Transference. trans. by Bruce Fink. Cambridge, UK: Polity Press, [1] 2015. [כל הקטעים המצוטטים מהסמינר של לאקאן בתרגום חופשי שלי]

[2] זיגמונד פרויד, "שלוש מסות על התיאוריה של המיניות", בתוך: פרויד, מיניות ואהבה (עמ' 17-97). תרגום: אדם טננבאום ודוד זינגר. תל אביב: עם עובד, 2002.

[3] ראו הערה 1.

[4] קלאודיה אידן, צדו האחר של הדימוי: המבט בעקבות פרויד ולאקאן. תל אביב: רסלינג, 2012.

[5] אמיר קלוגמן, מקריאה ל"התקראות": בחינת מערך היחסים בין הקורא לטקסט הספרותי באמצעות קריאת "אשה בורחת מבשורה" לדויד גרוסמן. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בפסיכולוגיה קלינית, המכללה האקדמית תל-אביב יפו, 2009.